



MAGGIĚ
O'FARRELLOVÁ

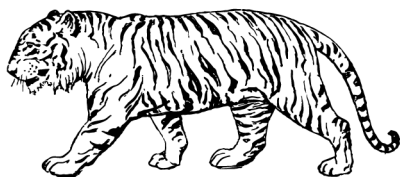
MANŽELSKÝ
PORTRÉT

TATRAN

MANŽELSKÝ PORTRÉT

MANŽELSKÝ PORTRÉT

MAGGIE O'FARRELOVÁ



TATRAN

Z anglického originálu Maggie O' Farrell: The Marriage Portrait,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Tinder Press,
an imprint of Headline Publishing Group, Londýn 2022,
preložil Otakar Kořínek.
Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2022 ako 5376. publikácia.
Vydanie I.

Prebal a väzbu spracoval podľa pôvodného návrhu Peter Zentko.
Zodpovedná redaktorka Ina Martinová
Jazykové redaktorky Ivana Fábryová, Zuzana Šulajová
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba RS servis, Bratislava
Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

Copyright © 2022 Maggie O'Farrell
Translation © Otakar Kořínek 2022
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2022

ISBN 978-80-222-1370-7

Venujem Mary-Anne a Victorii

Historická poznámka

Píše sa rok 1560, pätnásťročná Lukrécia di Cosimo de' Medici odchádza z Florencie započat' manželský život s Alfonsom II. d'Este, vojvodom z Ferrary.

Neprejde ani rok a bude mŕtva.

Podľa úradného záznamu príčinou smrti bola „hnilobná horúčka“, ale povrávalo sa, že ju zabil manžel.

Hľa, ako živá hľadí z portrétu
moja posledná vojvodkyňa

Robert Browning: *Moja posledná vojvodkyňa**

Ženy... sú nútené podriaďovať sa rozmarom, vrtochom a príkazom svojich otcov, matiek, bratov a manželov, preto trávajú väčšinu času uzavreté v tesných priestoroch svojich komnát, kde vysedávajú v zjavnej nečinnosti, túžia po jednom a zároveň si želajú opak, pričom premýšľajú o všakovakých veciach...

Giovanni Boccacio: *Dekameron*

* Preklad Jana Kantorová-Báliková

Pustá, osamelá končina

Pevnosť neďaleko Bondena 1561

Lukrécia si sadá k dlhému jedálenskému stolu, vyleštenému do blýskavého trbletu a prestretému riadom, hore dnom obrátenými čašami a vencom z borovice. Sadá si aj jej manžel, nie však na obvyklé miesto oproti, ale vedľa nej, tak blízko, že by si mohla položiť hlavu na jeho plece, keby sa jej zažiadalo. Manžel rozloží obrúsok, narovná nôž a prisunie k obidvom sviečku a ona si vtom nezvyčajne jasne uvedomí – ani čo by jej niekto priložil pred oči farebné sklíčko alebo jej ho pred oči odtiahol –, že sa ju chystá zabiť.

Lukrécia má šesťnásť rokov, v manželstve nežije ešte ani rok. Cestovali takmer celý deň, ona a Alfonso, využili skúpe denné svetlo, aké ponúka toto ročné obdobie. Za úsvitu vyrazili z Ferrary a putovali k loveckej chate, tak jej Alfonso povedal, ďaleko na severozápade provincie.

Lenže toto nie je nijaká lovecká chata, dralo sa Lukrécii na jazyk, keď dorazili do cieľa – pred nimi sa týčila vysoká stavba z tmavého kameňa, z jednej strany hustý les, z druhej meandre rieky Pád. Najradšej by sa bola v sedle zvrtila a spýtala sa: Prečo si ma sem priviedol?

Nepovedala však nič, na kobyle sa pohla za manželom po cestičke pomedzi stromy, z ktorých kvapkalo, a potom cez klenutý most na nádvorie tejto podivnej opevnenej stavby v tvare hviezdy, ktorá sa jej už v tej chvíli videla nápadne ľudoprázdna.

Kone odvedli, ona si vyzliekla premočený plášť a čepiec a Alfonso ju pri tom pozoroval, stojac chrbtom k sálajúcemu kozubu, a teraz naznačuje vidieckemu služobníctvu v šere siene, aby pristúpilo a naložilo na taniere jedlo, nakrájalo chlieb, nalialo do čiaš víno, a ona si

zrazu spomenie na slová švagrinej vypovedané chrapľavým šepotom: Teba z toho obvinia.

Lukrécia zovrie v prstoch okraj taniera. Istota, že jej manžel chce privodiť smrť, je zrazu taká prítomná, akoby sa na područku jej stoličky zniesol temný dravý vták.

Toto je teda dôvod ich náhlej cesty na také pusté, osamelé miesto. Priviedol ju sem, sem do tejto kamennej pevnosti, *fortezzy*, aby ju zavraždil.

Prekvapenie ju priam vytrhne z tela a len-len že sa nerozosmeje. Vznáša sa hore pod klenutým stropom, díva sa odtiaľ na seba a naňho, ako sedia pri stole a jedia vývar a osolený chlieb. On sa k nej nakláňa, zľahka jej spočíva prstami na obnaženej pokožke zápästia a čosi jej hovorí. Pozoruje samu seba, ako mu prikyvuje, ako prehĺta jedlo a hovorí čosi o ceste sem a o pozoruhodných scenériách, ktorými prechádzali, akoby bolo medzi nimi všetko v poriadku, akoby toto bola obyčajná večera, po ktorej sa utiahnu na lôžko.

Popravde si myslí – ešte vždy hore pod studeným, zvlhnutým stropom siene –, že tá cesta od dvora sem bola v skutočnosti fádna: nehostinné, primrznuté polia, obloha taká ťažká, až sa zdalo, že už-už vysilená klesne na vrchovce stromov. Manžel sa rozhodol pre poklus, milá za mílou nadhadzovania v sedle, ubolený chrbát, nohy do krvava odreté mokrymi pančuchami. Od chladu jej strpili prsty zvierajúce uzdu, hoci boli v rukaviciach podšitých vevericou. Manžel jazdil pred ňou s dvoma strážcami za chrbtom. Keď vyšli z mesta do šireho kraja, bola by najradšej popchla koňa ostrohami, pritisla päty k jeho bokom a cítila, ako jeho kopytá poletujú nad kameňmi a hlinou. Túžila sa hnať údolím čo najrýchlejšie, no vedela, že to nesmie, lebo jej miesto je za ním alebo prinajlepšom po jeho boku, ak ju na to vyzve, ale nikdy pred ním, a tak napredovali poklusom.

Pri stole tvárou v tvár mužovi, ktorého podozrieva, že ju chce zabiť, sa jej žiada, aby to bola urobila, aby bola popchla kobyľu do cvalu. Žiada sa jej, aby sa bola popri ňom mihla rozchichotaná hriešnou radosťou, vlasy a plášť vejúce za ňou, kopytá ffkajúce blato. Žiada sa jej, aby bola strhla uzdu k vzdialenému horstvu, kde by sa stratila v skalnatých kotlinách medzi končiarimi a on by ju tam nikdy nenašiel.

Alfonso si oprie lakte po bokoch taniera a rozpráva jej, ako do tejto chaty – stále ju tak volá – chodieval v detstve s otcom, ktorý ho sem vo-

dil na lov. Lukrécia počúva, ako sa musel cvičiť v lukostrelbe, strieľať šíp za šípom do terča na strome, až mu krvácali prsty. Prikyvuje, vo vhodných chvíľach prehodí účasťné slovko, ale najradšej by sa mu pozrela do očí a povedala: Viem, čo máš za lubom.

Prekvapilo by ho to? Vyviedlo z miery? Pokladá ju za naivnú, sveta neskúsenú manželku, ktorá ledva čo vyšla z detskej izby? Lenže ona vidí všetko ako na dlani. Vie, že túto pascu nastražil nesmierne bedlivý, nesmierne tvrdošijný, odlúčil ju od ostatných, postaral sa, aby jej sprievod ostal vo Ferrare a ona bola sama, aby tu nebol nikto z tamjšieho zámku, iba on a ona, vonku dvaja strážcovia a na obsluhu hŕstka vidieckeho služobníctva.

Ako to zamýšľa urobiť? Na to by sa ho rada spýtala. Dýka v tmavej chodbe? Ruky na jej krku? Pád z koňa, aby to vyzeralo ako nehoda? Nepochybovala, že toto všetko má v talóne. Nech to však urobí dobre, tak by znela jej rada, lebo jej otec nie je človek, ktorý by bral vraždu svojej dcéry na ľahkú váhu.

Položí čašu, podvihne bradu, uprie pohľad na manžela Alfonsa, vojvodu z Ferrary, a položí si otázku, čo bude nasledovať.

Nešťastné okolnosti Lukréciiho počatia

Palác vo Florencii 1544

Eleonora bude v nasledujúcich rokoch trpko ľutovať spôsob, akým došlo k počatiu jej piateho dieťaťa.

Predstavme si Eleonoru na jeseň roka 1544 – stojí v mapovej sieni florentského paláca, držíac si blízko pri očiach mapu (je trocha krátkozraká, ale pred nikým by to nepriznala). Jej dámy zostávajú obďaleč, tak blízko pri okne, ako sa len dá. Je síce september, ale v meste vládne zadúšajúca horúčava. Nádvorie pod nimi akoby pražilo vzduch, z jeho kamenného obdĺžnika sála páľava. Obloha sa klenie nízko a nehybne, hodvábne záclony nezvlní ani náznak vetrička, vlajky na hradbách paláca visia splasnuté, ochabnuté. Dvorné dámy sa ovievajú a utierajú si čelá ručníčkami, nehlučne pritom vzdychajúc. Všetky do jednej si kladú otázku, ako dlho tu v tej drevom obloženej sieni ešte budú musieť stáť, koľko času bude Eleonora venovať hĺbaniu nad mapou a vôbec, čo je na nej také zaujímavé?

Eleonora beží očami po vyobrazení Toskánska striebornou ceruzkou – vrcholy kopcov, hadiace sa rieky, zubaté pobrežie ťahajúce sa na sever. Pohľadom kľže po zoskupení ciest, ktoré sa spleťajú v mestách Siena, Livorno a Pisa. Je to žena, ktorá si pridobre uvedomuje svoju výnimočnosť a hodnotu – je obdarená nielen telom schopným porodiť celý rad dedičov, ale aj krásnou tvárou, čelom ako vyrezaným zo slonoviny, naširoko položenými tmavohnedými očami a ústami, ktoré vyzerajú dobre v úsmeve aj našpúlené. A na dôvažok má aj bystrú, živú myseľ. Keď sa díva na čiary a línie na mape, vie si ich na rozdiel od väč-

šiny žien premaľovať na obilné polia, terasovité vinice, úrodu, hospodárstva, kláštory a nájomcov odvádzajúcich desiatky.

Odloží mapu a vo chvíli, keď sa dámy za suchotu sukni pohnú v nádeji, že prejdú do lepšie prevetranej miestnosti, vezme do rúk ďalšiu. Sústreďuje sa na oblasť kúsok od pobrežia. Na tejto časti mapy nie sú nijaké čiary, iba akési nezretelné, nepravidelné plochy mokradí.

Ak Eleonora niečo nemôže vystáť, potom je to nedostatok cieľavedomosti. Pod jej dohľadom zrenovovali a dali do užívania všetky izby, chodby a predizby tohto paláca. Všetky holé steny skrášlili a vyzdobili. Deťom, sluhom a dámam nedožičí v priebehu dňa ani minútu záhalky. Od chvíle, keď sa prebudia, do chvíle, keď im hlava spočinie na vankúši, sú zamestnaní činnosťou, ktorú im nariadi. A ak sama nespí, tiež pracuje – píše listy, učí sa jazyky, plánuje, robí zoznamy alebo dozerá na výchovu detí a ich vzdelávanie.

Hlavou sa jej začínajú rojiť nápady, čo urobiť s tými mokradami. Musia ich vysušiť. Nie, zavlažiť. Môžu tam pestovať plodiny. Môžu tam vystavať mesto. Môžu tam zriadiť prepojené rybníky na chov rýb. Alebo akvadukt či –

Sled myšlienok jej naruší otvorenie dverí a kroky – sebaisté, rázne. Neobzrie sa, iba sa sama pre seba usmeje a podvihne mapu k svetlu, pozorujúc, ako žiara slnka osvetľuje hory, mestá a pláne.

Na páse jej spočinie dľaň, druhá na pleci. Na krku pocíti ostré pichanie brady, vlhký tlak perí.

„Čím sa zaoberá moja malá včielka?“ zašemotí jej do ucha manžel.

„Rozmýšľam, čo s touto zemou kúsok od mora, tu, vidíš?“ odvetí, stále s mapou v ruke.

„Hmmm,“ zahmká manžel, jednou rukou ju objíme, tvár zaborí do jej vyčesaných vlasov a telo jej posunie medzi seba a stôl.

„Keby sme ju vysušili, mohla by byť nejako užitočná, buď obrábaná, alebo tam možno niečo postaviť a –“ nedopovie, lebo manžel jej hmatká po sukni, nadvihuje ju, aby nič neprekážalo jeho ruke, ktorou jej blúdi po kolene, potom hore po stehne a ešte vyššie a vyššie. „Cosimo,“ karhá ho ona pošepky, ale nemusí sa obávať, lebo jej dámy sa už ťahajú za suchotu šiat k dverám a berú sa aj Cosimovi pobočníci, všetci sa tlačia pri dverách, všetci nedočkaví, aby už boli preč.

Dvere sa za nimi zavrú.

„Je tu zlý vzduch,“ pokračuje Eleonora, rozprestierajúc tenkými ble-

dými prstami mapu, ako keby sa nič nedialo, ako keby za ňou nestál muž, ktorý jej vniká rukou pod spodnice, „páchne, je nezdravý, a keby sme –“

Cosimo ju obráti k sebe a vezme jej z rúk mapu.

„Áno, drahá moja, všetko, čo povieš, všetko čo si zaželaš,“ vraví a posúva ju chrbtom k stolu.

„Ale, Cosimo, iba sa pozri –“

„Až potom,“ preruší ju, odhodí mapu na stôl, položí ju naň, odtiskajúc vrstvy jej sukni, „až potom.“

Eleonora rezignovane vzdychne a prižmúri šikmé mačacie oči. Vie, že ho od toho neodradí. No jednako, chytí mu ruku.

„Sľubuješ?“ povie. „Sľúb mi to. Sľubuješ, že mi dovolíš využiť tú pôdu?“

Cosimo pomykáva zovretou rukou. Je to celé iba naoko, hra, obaja to vedia. Dľaň má takú širokú, že by sa do nej zmestili obidve Eleonore ruky. Keby chcel, ak by bol iný typ muža, mohol by z nej v okamihu strhnúť šaty, či už s jej súhlasom, alebo bez neho.

„Sľubujem,“ povie, pobožká ju a ona mu pustí ruku.

Pritom jej preletí myslou, že toto mu nikdy neodoprela. A nikdy neodoprie. V ich manželstve je mnoho stránok, v ktorých má nadvládu ona, väčšiu než iné manželky v podobnom postavení. Nazerá na to tak, že nehatený prístup k jej telu je malá cena za nezávislosť a voľnosť, akej sa jej v mnohých smeroch dostáva.

Už má štyri deti a chce mať ešte viac, tolko, koľko do nej manžel zaseje. Veľká vládnuca rodina, to treba, aby bola provincia odolná a dlhoveká. Kým sa s Cosimom zosobášili, hrozilo, že ich dynastia vyhynie, vytratí sa z dejín. A teraz? Cosimova moc a vláda nad provinciou sú zabezpečené. Ona, Eleonora, sa zaslúžila o to, že v detskej izbe sú už dvaja mužskí dediči, ktorí sa vydajú v Cosimových šľapajach, a dve dievčatá, ktoré možno vydať do iných vládnucich rodín.

Táto myšlienka jej zaplňa celé vnútro, lebo chce znova počať a nemyslieť ustavične na nepokrstenú dušu, o ktorú prišla pred rokom. Nikdy o tom nehovorí, nikomu nepovie, dokonca ani spovedníkovi, že tá drobná perlovosivá tvárička a skrútené prstečky ju ešte vždy mátajú v snoch a že ju chce, túži po nej aj v tejto chvíli, lebo jej neprítomnosť do nej vyryla prázdne miesto. Vraví si, že liekom na ten tajný smútok je čo najskôr porodiť ďalšie dieťa. Opäť musí počať a všetko sa na dobré

obráti. Telo má silné a plodné. Vie, že toskánsky ľud ju prezýva La Fecondissima, najplodnejšia, a to je výstižné. V rodení detí nevidí muky a pekelný oheň, ako jej to navrávali. Keď odišla z otcovho domu, vzala si so sebou svoju pestúнку Sofiu a tá sa stará o jej potomstvo. Ona, Eleonora, je mladá, je krásna a manžel ju miluje, je jej verný a urobil by všetko na svete, aby ju potešil. A ona zaplní detskú izbu až po okraj. Bude plná dedičov, lebo Eleonora bude rodiť dieťa za dieťaťom. A prečo nie? Žiadne deti jej už predčasne nevyklázu spomedzi prstov – to nedopustí.

Keď sa Cosimo naplno usiluje v horúčave siene Sala delle Carte Geografiche, jeho pobočníci a jej dámy apaticky čakajú v príľahlej miestnosti, zívajú a vymieňajú si rezignované pohľady. Eleonora v mysli preskočí od onoho malého strateného dieťaťa späť k močariskám, pred očami sa jej mihá trstie, kosatce, trsy biednej trávy, vystupuje to a zasa mizne v opare a hmle. Mysľ jej maľuje prichádzajúcich staviteľov so strojmi a s rúrami, odsáva a odstraňuje sa všetko vlhké, mokré, nežiaduce. Vystávajú jej pred očami bohaté úrody, tučný statok a dediny zaľudnené ochotnými, vďačnými poddanými.

Oprie sa rukami o Cosimove plecia, a keď sa blíži chvíľa jeho vrcholného potešenia, očami zaletí k mapám na náprotivnej stene – staroveké Grécko, Byzancia, rozľahlá Rímska ríša, nebeské súhvezdia, nezmapované moria, ostrovy skutočné i vybájené, vysoké pohoria miznúce v búrkových mračnách.

Nijako nemôže predvídať, že sa to ukáže ako chyba, že mala zavrieť oči a v mysli sa vrátiť k svojej manželskej povinnosti, k svojmu mocnému a driečnemu manželovi, ktorý ju aj po takom dlhom čase ešte vždy miluje. Ako mohla vedieť, že dieťa zrodené z tejto kopolácie bude iné ako ostatné, ktoré majú milé povahy a príjemné správanie. Za tú roztržitosť, nepozornosť sa potom bude Eleonora karhať. Lekári aj kňazi jej totiž vtĺkali do hlavy, že o povahe dieťaťa rozhodujú matkine myšlienky v okamihu počatia.

Je však neskoro. Eleonorina mysľ je v mapovej sieni nestála, neovládateľná, túla sa, ako sa jej zachce. Eleonora upiera zrak na mapy, na územia, na pustatiny skutočné i vybájené.

Cosimo, toskánsky veľkovojevoda, ukončí akt zvyčajným hlbokým vzdychom, nežne, úzkostlivo si ženu privinie a ona, dojatá, no i s trochu úľavy (veď deň je taký sporný) mu dovolí, aby jej pomohol zo stola.